

Потім учасники передають справа наліво свою нерозв'язану проблему. Завдання кожної групи – написати власне розв'язання складної ситуації і передати листа наступній групі, яка доповнює розв'язання певної проблеми по-своєму, і знову передає листа іншій групі. І так доти, доки написана проблема із готовими шляхами виходу не дійде до свого власника. По завершенню кожна група зачитує свою проблему і поради колег щодо її розв'язання [7].

Використання подібних вправ на заняттях із педагогічного менеджменту сприяє формуванню у майбутніх фахівців умінь міжособистісної взаємодії, усвідомленню змісту майбутньої професійної діяльності, розвитку педагогічного критичного мислення, творчих здібностей тощо.

Подальшого детального розгляду потребують педагогічні умови формування вмінь міжособистісної професійної взаємодії у майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М., 1996. – 482 с.
2. Андросюк В. М. Педагогічний менеджмент і психодидактика: [навч. посіб.] / В. М. Андросюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 216 с.
3. Драндров Г. Л. Формирование готовности учителей физической культуры к профессиональной творческой деятельности : [монография] / Герольд Леонидович Драндров. – Чебоксары, 2001. – 355 с.
4. Дуднік Н. Ю. Методичні рекомендації щодо формування у майбутніх учителів умінь професійної самоорганізації / Н. Ю. Дуднік. – Кривий Ріг, 2009. – 46 с.
5. Коваленко М. А. Развитие навыков спілкування (Тренінг для педагогічних працівників) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://metodroom.com/rozvitok-navichok-splukuvannya-trening-dlya-pedagogi-chnix-pracivnikiv/>
6. Кондратьев М. Ю. Азбука социального психолога-практика / М. Ю. Кондратьев, В. А. Ильин. – М. : ПЕР СЭ, 2007. – 46 с.
7. Подшивалкіна Л. П. Психологічні основи управлінської діяльності / Л. П. Подшивалкіна, В. М. Олісейчик. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedp/2009_3_4/pp/64/met/podshuvalkina,oliseichuk.pdf
8. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. Ф. Кораблёва, В. А. Лутченко]. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 576 с.

УДК 371.134

Ліана Бурчак

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Бурчак Л. В. Методичний супровід процесу формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії.

Статтю присвячено проблемі підготовки вчителя-дослідника у вищій школі. Представлено методичний супровід процесу формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії, що містить спецкурс «Підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності» та авторський методичний посібник «Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії».

Ключові слова: дослідницька компетентність, методичний супровід, спецкурс, навчально-методичний посібник, етап, засоби.

Бурчак Л. В. Методическое сопровождение процесса формирования исследовательской компетентности будущего учителя химии.

Статья посвящена проблеме подготовки учителя-исследователя в высшей школе. Представлено методическое сопровождение процесса формирования исследовательской компетентности будущего учителя химии, которая включает спецкурс «Подготовка будущего учителя химии к исследовательской деятельности» и авторское методическое пособие «Формирования исследовательской компетентности будущего учителя химии».

Ключевые слова: исследовательская компетентность, методическое сопровождение, спецкурс, учебно-методическое пособие, этап, средства.

Burchak L. V. Methodical accompaniment of process of forming of research competence of future teacher of chemistry.

The article is devoted the problem of preparation of teacher-researcher at higher school. Methodical accompaniment of process of forming of research competence of future teacher of

chemistry which includes the special course «Preparation of future teacher of chemistry to research activity» and author methodical manual of «Forming of research competence of future teacher of chemistry is presented».

Key words: research competence, methodical accompaniment, special course, scientific-methodical manual, stage, facilities.

Вища освіта нині є одним із визначальних чинників відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, розвитку культури українського народу, запорукою майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

Реформування вищої освіти в Україні передбачає нові підходи до підготовки студентської молоді в університетах. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти визначені Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти.

Серед найголовніших – вимоги розвитку спеціаліста творчого, ініціативного, який має організаторські навички і вміння спрямовувати власну діяльність на вдосконалення навчально-виховного процесу шляхом запровадження у практику нових досягнень наукової й технічної думки. Існування людини в наш час розглядається науковцями у тісній взаємодії соціалізації і самовиховання: «як і за яких умов забезпечити своє власне самовдосконалення, розвиток і реалізацію потенційних можливостей, що закладені в природі людини... у який спосіб удосконалити природу «в собі» і «для себе», але також і для «суспільства», оскільки живемо в певному соціумі, творимо його, відчуваємо його вплив і відповідальність за нього» [2, с. 5].

Неодмінною умовою виконання поставлених завдань є широке залучення студентів вищих педагогічних закладів до науково-дослідницької роботи, безпосередня їх участь у науковому житті.

Розвиток наукових досліджень безпосередньо впливає на якість навчального процесу, оскільки вони змінюють не лише вимоги до рівня знань студентів, а й сам процес навчання, його структуру у вищій школі, підвищуючи ступінь підготовленості майбутніх спеціалістів, їхній творчий потенціал і світогляд. У свою чергу розвиток науки у вищій школі передбачає підвищення якості підготовки спеціалістів, здатних після завершення навчання самостійно розв'язувати наукові завдання, використовуючи творчі надбання передових ідей теорії і практики в умовах суспільних змін.

Тому саме у навчальному закладі важливо прищепити студентам «смак» до наукових досліджень, привчити їх уже на цьому етапі мислити самостійно задля формування в них дослідницької компетентності як необхідної умови успішної професійної діяльності.

Підготовку майбутнього вчителя до дослідницької діяльності розглядали Г. Кловак, М. Князян, О. Обухов, А. Подд'яков, О. Савенков та ін.

Певні аспекти формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії розглядаються в працях О. Бабенко, О. Блажка, Н. Буринської, Л. Величко, Н. Лукашової, П. Самойленка, С. Стрижак, О. Ярошенко та ін. Попри здобутки, що досягнуті в теорії й педагогічній практиці, процес формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії у вищій школі розроблений частково, зокрема відсутній єдиний підхід щодо розуміння сутності дослідницької компетентності, її компонентних складників тощо.

Свідченням цього є наявність гострих соціально-педагогічних суперечностей між: соціальною потребою підготовки фахівців у системі вищої освіти, які володіють дослідницькою компетентністю та мають недостатньою мірою сформовану спрямованість процесу навчання на розвиток їхнього дослідницького потенціалу; дослідницьким потенціалом професійно орієнтованих дисциплін у ВНЗ та недостатнім спрямуванням їх вивчення на формування дослідницької компетентності майбутніх учителів, зокрема, хімії; необхідністю розроблення й обґрунтування цілеспрямованого процесу підготовки майбутнього вчителя хімії у вищих навчальних закладах освіти до дослідницької діяльності та його відсутності [3].

Мета статті – розглянути певні аспекти формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії у вищій школі; узагальнити результати експериментальної роботи з запровадження запропонованого методичного супроводу в освітній процес вищого навчального закладу.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах освіти – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти. Він охоплює всі

компоненти навчання: учасників навчального процесу (викладачів, студентів), принципи, засоби, форми і методи навчання. Водночас варто зазначити, що не будь-яке навчання створює максимально сприятливі умови для розвитку особистості. Потрібний ретельний добір змісту, методів, організаційних форм і засобів навчання, щоб забезпечити ці умови. Тобто розроблення й обґрунтування потребує методичний супровід процесу формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії.

На основі аналізу наукових праць В. Богословського, О. Козакової, В. Кременя, Н. Рибникової та ін., методичний супровід розглядаємо як сукупність різноманітних форм, технологій, процедур, заходів, які забезпечують підготовку вчителя-дослідника [1].

Процес формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в системі вищої освіти проходить поетапно і включає п'ять етапів: мотиваційний, аналітичний, змістовий, організаційно-діяльнісний, завершальний. На кожному з указаних етапів діяльність викладача і студентів визначалася метою, змістом діяльності, умовами успішності й очікуваним результатом.

На мотиваційному етапі розроблено й використано у процесі навчання і в позааудиторній роботі матеріали цікавого, пошукового, проблемного, дослідницького характеру, проведено екскурсії в хімічні лабораторії університету, залучено студентів до участі в позакласних заходах на педагогічну й хімічну тематику.

На аналітичному етапі проаналізовано вимоги до рівня формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії; визначено дослідницькі знання й уміння; здійснено прогноз результатів дослідницької діяльності студента.

На змістовому етапі зроблено аналіз і відбір програмного та додаткового матеріалу для проведення науково-дослідницької роботи з психолого-педагогічних та хімічних дисциплін; складання тематики курсових, бакалаврських, дипломних і магістерських робіт.

На організаційно-діяльному етапі студенти залучалися до виконання пошуково-дослідницьких завдань із психолого-педагогічних та хімічних дисциплін.

На завершальному етапі виявлено динаміку рівнів сформованості дослідницької компетентності студентів та чинники, що вплинули на зміну рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх учителів хімії.

До *засобів* формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії віднесено: лекції та лабораторно-практичні заняття з проблем організації наукових досліджень, самостійна робота студентів; педагогічна практика; пошуково-дослідницькі завдання; спецкурс «Підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності», авторський методичний посібник «Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії», науковий хімічний гурток, курсові, бакалаврські, дипломні, магістерські роботи з психолого-педагогічних і хімічних дисциплін тощо.

Спецкурс «Підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності» віднесено нами до варіативної частини навчального плану професійної підготовки студентів спеціальності «Хімія». Основною метою вказаного вище спецкурсу є формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в системі вищої освіти.

Під час створення навчальної програми, тематичного плану спецкурсу враховано дані констатувального експерименту, за якими у значній кількості майбутніх учителів хімії спостерігається відсутність стійкого інтересу до дослідницької діяльності з хімії, хоча респонденти вказують на її обов'язковість; не всі вміють здійснювати науковий пошук; значна кількість майбутніх фахівців із хімії лише епізодично володіє дослідницькими вміннями та чітко не усвідомлює їх значення для подальшої професійної діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності з психолого-педагогічних та хімічних дисциплін передбачала активну участь студентів у різних формах науково-дослідницької діяльності (написання рефератів, участь у науковому гуртку, складання тез, конспектів, виконання хімічних експериментів, анування наукових джерел, написання наукових статей, виконання випускних робіт, тощо).

Спецкурс містить 2 модулі (72 години), що об'єднують: аудиторні заняття, самостійну роботу (підготовка до підсумкового контролю), індивідуальну роботу студентів, контроль (модульний контроль, залік), 36 годин – аудиторні. Вивчення спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності» передбачено навчальним планом на 8 семестр.

Програма спецкурсу складається з двох розділів. Перший розділ «Поняття дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії» ознайомлює студентів з поняттями «компетенція», «компетентність», «професійно-педагогічна компетентність вчителя»; розкриває сутність поняття «дослідницька компетентність майбутнього вчителя хімії», її структурні компоненти та особливості; визначає місце науково-дослідницької роботи студентів у формуванні їхньої дослідницької компетентності. Другий розділ «Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в процесі навчання у вищій школі» містить практичні розробки щодо підготовки студентів до дослідницької діяльності у вищій школі, а саме пошуково-дослідницькі завдання з психолого-педагогічних і хімічних дисциплін та методичні блоки для розв'язання цих завдань, тематику курсових, бакалаврських, дипломних та магістерських робіт.

Мета спецкурсу: розкрити суть дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії, визначити її структуру; обґрунтувати місце науково-дослідницької роботи в процесі підготовки вчителя-дослідника.

У дослідженні обґрунтовано такі завдання спецкурсу: сформувати дослідницькі знання, уміння, цінності, спрямовані на формування в майбутнього вчителя дослідницької компетентності; ознайомити майбутніх учителів хімії з поняттям дослідницької компетентності вчителя, її особливостями; розкрити місце науково-дослідницької роботи студентів у підготовці майбутнього вчителя-дослідника; залучити студентів до виконання науково-дослідницької роботи за допомогою системи пошуково-дослідницьких завдань з психолого-педагогічних та хімічних дисциплін.

Тематичний план спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності» наведено в табл. 1

Таблиця 1

Тематичний план спецкурсу

№	Назви тем та змістових модулів	Заг. годин	Сам. роб.	Аудитор. заняття		ІРС
				Лек.	Пр.	
Поняття дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії						
1.	Поняття «компетенція», «компетентність», «професійно-педагогічна компетентність майбутнього вчителя». Структура професійно-педагогічної компетентності вчителя.	6	1	2	2	1
2.	Поняття дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії, як педагогічна проблема. Структурні компоненти дослідницької компетентності, їх характеристика. Особливості дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії.	6	1	2	2	1
3.	Місце науково-дослідницької роботи студентів у процесі формування їхньої дослідницької компетентності.	6	1	2	2	1
4.	Аналіз сучасного стану підготовки майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності.	6	1	2	2	1
Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в процесі навчання у вищій школі						
5.	Науково-дослідницька робота студентів I курсу навчання. Лабораторні заняття з елементами дослідження. Реферування в процесі підготовки студента у вищій школі. Тези та конспектування в процесі підготовки студента. Науковий гурток, його суть та значення в процесі підготовки студента у вищій школі.	15	5	2	4	4
6.	Особливості науково-дослідницької роботи студентів II курсу навчання. Проектна діяльність студента у процесі навчання у ВНЗ. Олімпіади та конференції в процесі підготовки студента. Місце анотування у підготовці студента.	14	4	2	4	4
7.	Особливості науково-дослідницької роботи студентів III–V курсів. Курсова і бакалаврська роботи в системі науково-дослідницької роботи студента. Наукова стаття та її місце у підготовці майбутнього фахівця. Педагогічна практика у науково-дослідницькій роботі студента. Дипломна і магістерська робота – форми науково-дослідницької роботи студентів.	19	5	2	6	6
Усього		72	18	14	22	18

Значним доповненням спецкурсу був навчально-методичний посібник «Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії» [4]. Він складається з двох розділів (теоретичного та практичного). У ньому розкрито сутність дослідницької компетентності; визначено її структуру; обґрунтовано місце науково-дослідницької роботи в процесі підготовки майбутнього вчителя хімії. Наведено практичні матеріали для студентів щодо формування їхньої дослідницької компетентності.

Основу посібника складають: комплект пошуково-дослідницьких завдань для студентів із різних форм науково-дослідницької роботи психолого-педагогічного й хімічного спрямування та методичні блоки, що допомагають студентам у виконанні даних завдань.

Кожна практична розробка до формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії мала таку структуру:

- тема практичної розробки, що спрямовує студента на певний напрямок діяльності;
- питання для обговорення згідно з темою, що дозволять студенту змістовно опанувати проблемою дослідження, виділити головне, систематизувати матеріал тощо;
- контрольні та тестові запитання до теми, що спрямовані на перевірку навчальних досягнень студентів та їх якості;
- пошуково-дослідницькі завдання для студентів, що дозволяють, по-перше, виявити вихідний рівень сформованості дослідницьких умінь студентів; по-друге, вони спрямовані на роз'яснення викладачем значення проведення наукових досліджень і набуття відповідних дослідницьких умінь, застосування їх у нових і нестандартних ситуаціях, закріплення сформованого вміння, перетворення його в звичку та навичку самостійно застосовувати його в щоденній діяльності; по-третє, здійснювати оперативний контроль за ходом формування дослідницьких умінь студентів;

– очікуваний результат для студентів, що виявляє певний рівень дослідницької компетентності студента – майбутнього вчителя хімії.

Упровадження методичного супроводу процесу формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії сприяє ефективній підготовці вчителя-дослідника. Водночас зауважимо, що представлений методичний супровід потребує подальшої розробки, зокрема програмних педагогічних засобів, підручників і посібників на електронних носіях, що забезпечують викладання спецкурсу «Підготовка майбутнього вчителя хімії до дослідницької діяльності». Також можливі дослідження формування дослідницької компетентності не лише майбутніх учителів хімії, а й майбутніх учителів інших спеціальностей.

Література

- 1. Богословский В.** Научное сопровождение образовательного процесса в педагогическом университете: методологические характеристики / В. Богословский. – СПб., 2000. – 141 с.
- 2. Бойко А. М.** Педагогічна система «методологія – теорія – практика» / А. М. Бойко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2007. – Вип. 5 (57). – С. 5–19.
- 3. Бурчак Л. В.** Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії в системі вищої освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л.В. Бурчак. – Полтава, 2011. – 20 с.
- 4. Бурчак Л. В.** Формування дослідницької компетентності майбутнього вчителя хімії: [метод. посіб.] / Л. В. Бурчак. – Суми : РВВ СОШПО, 2011. – 106 с.

УДК 378 (430)

Віта Гаманюк

ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ: МОВНО-ПОЛІТИЧНИЙ СКЛАДНИК

Гаманюк В. А. Освітні процеси в умовах полікультурності: мовно-політичний складник.

У статті досліджується динаміка змін в освітній політиці Європейського Союзу під впливом мовно-політичних аспектів розвитку сучасного суспільства, аналізуються нові підходи до уніфікації іншомовної освіти з урахуванням сучасних потреб.

Ключові слова: освітня політика, полікультурність, багатомовність, навчання іноземних мов.

Гаманюк В. А. Образовательные процессы в условиях поликультурности: аспекты языковой политики.